

Ольга Володимирівна КНЕЙСЛЕР

д.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільського національного економічного університету
46000, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11,
моб. тел. 0974377768, kneysler_olga@mail.ru

ІНТЕГРАЦІЯ БАНКІВ І СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація

Метою статті є висвітлення специфіки банківсько-страхової інтеграції в умовах глобальних структурних зрушень як запорука успішного розвитку фінансового сектору економіки. Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають між банками і страховиками з приводу поєднання їх діяльності на фінансовому ринку. Об'єкт дослідження – інтеграція банківського і страхового ринку в умовах глобалізації.

Для досягнення поставленої мети у статті застосовувалися загальнонаукові і специфічні методи, зокрема, при обґрунтуванні категоріально-понятійного апарату та дослідженні специфічних ознак інтеграційних процесів у контексті взаємодії банківських установ і страховиків – методи наукової абстракції і узагальнення, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, спостереження і порівняння.

У ході дослідження сутності “інтеграції” наведено основні підходи до її визначення: з виокремленням цього явища в економічній сфері, сфері фінансових відносин, в страхуванні та банківській діяльності. Встановлено, що для характеристики розвитку інтеграційних процесів у діяльності банків і страхових компаній в науковій літературі широко застосовують поняття “банкострахування” (bancassurance). Розмежовано сутність цього поняття з близькими йому за значеннями: “банківське страхування”, “консолідація”, “страхування банківських ризиків”.

З'ясовано сутність та характерні ознаки “інтеграції” у сфері взаємодії банків і страхових компаній. У цьому контексті подано авторське визначення інтеграції банків і страховиків як процесу розширення та поглиблення взаємозв'язків і взаємозалежностей між страховим і банківським ринками (вітчизняними і зарубіжними), спрямовані на поєднання і взаємне зближення учасників обох ринків через переплетіння та задоволення їх економічних інтересів.

***Ключові слова:** інтеграція; банкострахування; банківська установа; банківські ризики; консолідація; страхова компанія; банківсько-страхова інтеграція; глобалізація.*

Ольга Владимировна КНЕЙСЛЕР

ИНТЕГРАЦИЯ БАНКОВ И СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация

Целью статьи является изучение специфики банковско-страховой интеграции в условиях глобальных структурных преобразований как залог успешного развития финансового сектора экономики. Предметом исследования являются экономические отношения, возникающие между банками и страховщиками по поводу объединения деятельности на финансовом рынке. Объект исследования – интеграция банковского и страхового рынка в условиях глобализации.

Для достижения поставленной цели в статье применялись общенаучные и специфические методы, в частности, при обосновании категориально-понятийного аппарата и исследовании специфических признаков интеграционных процессов в контексте взаимодействия банковских учреждений и страховщиков – методы научной абстракции и обобщения, анализа и синтеза, индукции и дедукции, наблюдения и сравнения.

В ходе исследования сущности “интеграции” приведены основные подходы к ее определению: с выделением этого явления в экономической сфере, сфере финансовых отношений, в страховании и банковской деятельности. Установлено, что для характеристики развития интеграционных процессов в деятельности банков и страховых компаний в научной литературе широко применяют понятие “банкострахования” (bancassurance). Разграничены сущность этого понятия с близкими ему по значениям: “банковское страхование”, “консолидация”, “страхование банковских рисков”.

Определены сущность и характерные признаки “интеграции” в сфере взаимодействия банков и страховых компаний. В этом контексте представлено авторское определение интеграции банков и страховщиков как процесса расширения и углубления взаимосвязей и взаимозависимостей между страховым и банковским рынками (отечественными и зарубежными), направленные на сочетание и взаимное сближение участников обоих рынков через переплетение и удовлетворения их экономических интересов.

Ключевые слова: интеграция; банкострахование; банковское учреждение; банковские риски; консолидация; страховая компания; банковско-страховая интеграция; глобализация.

Ol'ha Volodymyrivna KNEYSLER

Doctor of economic sciences,

assistant professor, assistant professor of Finance of Business Entities and Insurance department

Ternopil National Economic University

46000, Ternopil City, St. Lvivska, 11,

mob. 0974377768, kneysler_olga@mail.ru

INTEGRATION OF BANKS AND INSURANCE COMPANIES UNDER GLOBALIZATION

Summary

The aim of the article is to highlight the specifics of banking and insurance integration under global structural changes as the key to successful development of the economy financial sector. The subject of the investigation is the economic relations that occur between banks and insurers on a combination of their activity on the financial markets. The object of the investigation is the integration of banking and insurance market under globalization.

To achieve this goal general scientific and specific methods were used in the article, particularly to justify the categorical-conceptual apparatus and to study the specific features of the integration processes in the context of interaction between banks and insurers - methods of scientific abstraction and generalization, analysis and synthesis, induction and deduction, observation and comparison.

There are some main approaches to the definition of “integration”: singling out of this phenomenon in the economic sphere, in the sphere of financial relations, insurance and banking. It was established that for the characteristics of the development of integration processes in banks and insurance companies activities the term “bank insurance” (bancassurance) is widely used in scientific literature. The essence of this concept has close meanings: “bank assurance”, “consolidation”, “banking risks insurance.”

The essence and characteristic features of “integration” in the sphere of interaction between banks and insurance companies are distinguished. In this context, the author presents the definition of integration of banks and insurers as a process of expanding and deepening of the relationships and interdependencies between insurance and banking markets (national and foreign), focused on the combination and mutual convergence of both market participants through the interweaving and meeting their economic interests.

Keywords: integration; bank insurance; banking institution; banking risks; consolidation; an insurance company; banking and insurance integration; globalization.

Постановка проблеми. Однією з вагомих складових сучасних економічних відносин є розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів, які трансформувались у потужний вектор розбудови світогосподарських зв'язків, котрий визначає напрям суспільного економічного та політичного розвитку. Подальший процес розширення і поглиблення інтеграційних взаємозв'язків між державами, стрімкий розвиток глобалізаційних процесів потребує дослідження економічних та організаційних засад і передумов участі України у процесах інтеграції в світову спільноту. Сприяючи входженню країни у світове співтовариство, інтеграція безпосередньо впливає на розвиток її внутрішнього ринкового середовища, зокрема на забезпечення умов взаємодії страхового і банківського ринків. Слушно зазначив В. В. Козюк, що глобалізація є якісним феноменом, який відображає накладання і взаємодію кількох модусів: інтеграція ринків; взаємозалежність та взаємопроникнення; тенденція до конвергенції; утворення цілісної економічної системи [1, с.7]. Тобто, серед ознак глобалізації автор навів тенденцію до формування цілісності світу в результаті інтеграції ринків.

Відповідно одним із факторів розвитку глобалізаційних процесів в ринковому середовищі є інтеграція страхового і банківського ринків, що забезпечує виникнення взаємозалежностей і взаємозв'язків між ними й формування єдиного банківсько-страхового альянсу. З огляду на сказане, виникає необхідність дослідження інтеграційних процесів банків і страхових компаній в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем організаційних основ співпраці банків і страхових компаній, інтеграційних і дезінтеграційних процесів у їх діяльності, механізм інтеграції цих фінансових інститутів у контексті взаємодії на фінансовому ринку здійснювали вчені-економісти: Р.Р. Арутюнян, Т.В. Бут, А.М. Єрмошенко, В.В. Козюк, Л.Б. Луців, О.М. Малахова, М.С. Клапків, Ю.М. Клапків та інші. Водночас подальшого дослідження потребують проблеми розвитку інтеграції учасників банківського і страхового ринків за умов посилення процесів глобалізації у світі з метою негайного їх вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення специфіки банківсько-страхової інтеграції в умовах глобальних структурних зрушень як запорука успішного розвитку фінансового сектору економіки. Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають між банками і страховиками з приводу поєднання їх діяльності на фінансовому ринку. Об'єкт дослідження – інтеграція банківського і страхового ринку в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зауважимо, що в економічній літературі нема однозначного визначення поняття “інтеграція”, а відтак багатогранність та суперечливість цього явища характерні різновекторністю підходів до його вивчення.

У загальному розумінні термін “інтеграція” походить від латинського “*integration*” – “об'єднання, поповнення, зближення”, що означає об'єднання в ціле будь-яких окремих частин [2, с.500]; процес розвитку, результатом якого є досягнення єдності та цілісності всередині системи, базованої на взаємодії окремих спеціалізованих елементів [3].

В науковій літературі, інтеграція розглядається з декількох аспектів, зокрема, як [4, с. 152]:

- об'єднання видів діяльності та розбудову організаційних відносин;
- об'єднання економічних суб'єктів, що передбачає об'єднання капіталів та спільне використання ресурсів;
- форма взаємодії між постачальниками послуг і споживачами на основі поєднання бізнес-процесів, пов'язаних з управлінням інформаційними, фінансовими та трудовими ресурсами.

Окрім того, вітчизняні й зарубіжні науковці поняття “інтеграція” трактують за кількома підходами: з виокремленням цього явища в економічній сфері, сфері фінансових відносин, в страхуванні та банківській діяльності. Зокрема:

1. Дефініцію “інтеграція” у сфері економіки тлумачать із двох позицій: як “економічну інтеграцію” та “інтеграцію економічних одиниць”. При цьому під економічною інтеграцією

розуміють “процес зближення національних економік шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили через національні кордони. ...інтеграція веде до утворення цілісної економічної системи” [5, с.233]. Водночас “інтеграція економічних одиниць” передбачає об’єднання економічних одиниць з метою досягнення переваг ефективнішого економічного розвитку і реалізації завдань економічної політики [6].

2. При визначенні поняття “інтеграція” у фінансовій сфері найчастіше застосовують терміни “фінансова інтеграція” та “інтеграція фінансових посередників”. Скажімо, зарубіжні науковці тлумачать сутність “фінансової інтеграції” як процес поглиблення взаємозв’язків між окремими секторами фінансового ринку, що передбачає відкриття національних фінансових ринків та інститутів для іноземних учасників і дозвіл локальним учасникам здійснювати діяльність за кордоном [7, р.57-70]; трактують поняття “інтеграція фінансових посередників” як процес розвитку стійких взаємозв’язків між фінансовим посередниками, зближення та поглиблення їх взаємодії [8, р.19-34].

Разом із тим, науковці систематизують спільні ознаки у розумінні сутності “фінансова інтеграція”, стверджуючи, що фінансова інтеграція є процесом розширення та поглиблення взаємозв’язків між трьома секторами фінансового ринку (страховим, банківським, інвестиційним) у будь-якій комбінації; цей процес гомогенний, тобто відображає об’єднання однорідних суб’єктів фінансового ринку – банків, страхових компаній, інвестиційних та пенсійних фондів; процес обумовлений еволюцією світових фінансових відносин в економіці, спрямований на пошук найоптимальнішого та ефективного шляху взаємодії фінансових посередників [9, с.172]. Однак у вище наведених визначеннях “інтеграції” не конкретизовано сутність об’єднання, взаємодії і взаємозв’язку між секторами фінансового ринку. Водночас О. Малахова розглядає “інтеграцію” як одну із стадій взаємодії фінансових інститутів, для яких характерне співробітництво в усіх сферах діяльності, де виникає можливість створення спільного продукту і його просування через спільні канали збуту [10, с.99]. На нашу думку, таке твердження автора не розкриває повністю зміст цього поняття, оскільки обмежує його лише можливістю створення і збуту спільного продукту, при цьому не враховує важливість об’єднання фінансових інститутів з метою посилення фінансового потенціалу, урізноманітнення спектру фінансових послуг, підвищення прибутковості та мінімізації фінансових ризиків.

3. Відповідно до третього підходу виокремлюють поняття “інтеграція” з врахуванням особливостей функціонування окремих фінансових ринків та їх інститутів. Так, Ю. Б. Баглюк трактує поняття “страхова інтеграція”, під яким розуміє взаємопроникнення та переплетіння національних страхових процесів для створення цілісного страхового комплексу країн-учасниць [11, с.1472]. Проте таке визначення страхової інтеграції є надто загальним і не характеризує сповна її учасників. Не зрозуміло, що розуміє автор під створенням цілісного страхового комплексу.

Для характеристики розвитку інтеграційних процесів у діяльності банків і страхових компаній в науковій літературі широко застосовують поняття “банкостраховання” (bancassurance). Проте єдиного розуміння сутності цього поняття в економічній літературі немає, а між науковцями ведуться дискусії стосовно сфери застосування “банкостраховання”, визначення ініціатора співпраці банківських установ і страхових компаній, спорідненості цього поняття з близькими йому за значеннями: “банківське страхування”, “консолідація”, “страхування банківських ризиків”.

На думку М. С. Клапківа термін “bancassurance” застосовується для визначення взаємодії банків і страховиків за умови ініціювання такої взаємодії з боку банківської установи. Якщо ініціатором такої співпраці є страхова компанія, то прийнято вживати термін “assurfinance” [12, с.360]. Ми вважаємо, що взаємодія цих двох інститутів фінансового ринку можлива лише за

оптимального збалансування і задоволення їх спільних економічних інтересів, незважаючи на ініціативу.

При визначенні поняття “банкостраховання” доцільно виокремити декілька підходів. Зокрема, відповідно до першого підходу, банкостраховання трактують у вузькому розумінні як співробітництво або інтеграцію банківських установ і страхових компаній, консолідацію цих фінансових інститутів, що проявляється в продажі страхових продуктів через банківське відділення, мережу банківських установ [13, с.4; 14, с.156; 15, с.119-123]. Однак, на нашу думку, такий підхід є досить вузьким і не розкриває повністю сутність “банкостраховання”, оскільки не враховує такі його основні елементи, як спільна участь обох учасників інтеграційного процесу в розробці страхових продуктів, оцінці ступеня страхових ризиків, післяпродажному їх обслуговуванні. Крім того, консолідація банківського та страхового бізнесу характеризується не лише продажем страхових продуктів банками, а полягає у взаємодії цих сфер діяльності через об'єднання банківських і страхових капіталів на основі операцій злиття/поглинання, створення спільних підприємств і стратегічних альянсів.

Другий підхід щодо тлумачення “банкостраховання” передбачає його ототожнення з банківським страхуванням, сутність якого розглядають через призму страхування банківських ризиків [16]. Ця позиція є дискусійною і не розкриває сутність банкостраховання, адже воно не обмежується лише одним видом страхування ризиків банківської діяльності, а охоплює страхування застави, фінансових ризиків банку та відповідальності за погашення кредиту позичальника, страхування майна банку, автотранспорту, цінностей під час перевезення та зберігання, страхування ризиків, пов'язаних з шахрайством з пластиковими картками та інформаційними технологіями, страхування життя працівників ризикових професій банку (інкасаторів, касирів), медичне страхування працівників банку тощо.

Автор третього підходу розглядає сутність “банкостраховання” як інтеграцію банків і страхових компаній для отримання синергічного ефекту від координації управління ризиками, поєднання страхових і банківських продуктів, спільного використання каналів їх розповсюдження [17]. Проте, на нашу думку, інтеграція банківських установ і страхових компаній є ширшим поняттям від банкостраховання, яке передбачає, окрім банківського страхування, поєднання бізнес-процесів розробки і реалізації фінансових послуг, диверсифікації діяльності, передачі ризиків, зниження операційних затрат, підвищення прибутку.

Так, А. М. Єрмошенко під інтеграцією страхових компаній з банками розуміє процес їхньої взаємодії, результатом якого є досягнення єдності і цілісності бізнес-процесів, пов'язаних із задоволенням інтересів власників, держави і споживачів [4, с. 155]. Наведене вище визначення автора є досить загальним, а тому потребує детального роз'яснення сутності бізнес-процесів, спрямованих на задоволення інтересів їх учасників. Крім того, таке трактування “інтеграції” характеризує взаємодію будь-яких учасників ринку.

Водночас Р. Р. Арутюнян інтеграцію банків та страхових компаній визначає як процеси поступового об'єднання їхньої діяльності (від спільного продажу послуг до створення спеціалізованих фінансових установ), спрямованих на отримання економічного ефекту, що досягається в результаті взаємодії трудових, матеріальних та фінансових ресурсів [18, с.12]. У цьому визначенні конкретизації потребують чинники, що забезпечують отримання економічного ефекту.

Узагальнюючи вище наведене, з'ясуємо сутність та характерні ознаки “інтеграції” у сфері взаємодії банків і страхових компаній.

По-перше, інтеграція банків і страховиків – це процес розширення та поглиблення взаємозв'язків і взаємозалежностей між страховим і банківським ринками (вітчизняними і зарубіжними), спрямовані на поєднання і взаємне зближення учасників обох ринків через переплетіння та задоволення їх економічних інтересів.

По-друге, інтеграційний банківсько-страховий процес є гомогенним, оскільки віддзеркалює об'єднання однорідних суб'єктів фінансової індустрії – банківських установ і страхових компаній за економічними інтересами, функціональним призначенням, спрямування стратегії розвитку. Задля того, щоб зайняти найвигідніші позиції на світовому фінансовому ринку, національним фінансовим установам необхідно детально вивчити інтереси його учасників, оцінити їх стратегію розвитку і тактичні дії. Зокрема, особливе місце у забезпеченні стабілізації світового ринку та регулюванні єдиних правил і порядку міжнародної економічної діяльності належить міжнародним організаціям.

Держава як суб'єкт міжнародного ринку захищає інтереси національного фінансового ринку у світовому просторі, здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність. Безпосередніми учасниками є вітчизняні та національні й глобальні банки і страховики, інтереси яких реалізуються на світовій арені фінансового ринку з використанням міжнародних стратегій розвитку. Зазначені вище ринкові інституції обслуговують внутрішній ринок, а за умови реалізації своїх економічних інтересів укладанням міжнародних фінансових угод з учасниками інших країн трансформуються в суб'єкти світового ринку фінансових послуг.

По-третє, цей процес забезпечує отримання синергетичного ефекту учасниками страхового і банківського ринків у контексті єдності зусиль, поєднання діяльності страховиків, банків і фінансових посередників задля реалізації їхніх спільних завдань та досягнення цілей. При цьому важливу роль у підвищенні результативності взаємодії суб'єктів ринків відіграє інститут брокерів, що формує інфраструктуру ринку фінансових послуг, від розвитку якої залежить стабільність в глобальній системі.

По-четверте, інтеграційні процеси на фінансовому ринку супроводжуються не лише переміщенням фінансових (страхових і банківських) послуг, а й рухом та оборотом банківського і страхового капіталів. Тобто взаємодія банків і страховиків як міжнародних фінансових інститутів, яка спрямована на виконання функції захисту від глобальних фінансових ризиків, виконує функцію нагромадження капіталу з метою його оптимального перерозподілу на міжнародному ринку фінансових послуг та міжнародної сфери інвестиційних відносин.

По-п'яте, інтеграція на ринку фінансових послуг є міжнародною, відповідно поглиблюється взаємодія між учасниками національних ринків страхування та банківських установ у результаті світового масштабу шляхом запровадження єдиної моделі співпраці й формування спільних продуктів і каналів.

Висновки та подальші дослідження. З огляду на проведене вище дослідження можна зробити висновок про актуальність вивчення концептуальних засад банківсько-страхової інтеграції в умовах розвитку глобалізаційних процесів у світі. Встановлено, що в науковій літературі немає єдиного розуміння сутності поняття “інтеграція”, відтак його трактують за кількома підходами: з виокремленням цього явища в економічній сфері, сфері фінансових відносин, в страхуванні та банківській діяльності. Для характеристики розвитку інтеграційних процесів у діяльності банків і страхових компаній вивчено поняття “банкострахування”, яке набуло особливо поширення в умовах посилення глобалізації у фінансовому секторі економіки. У ході дослідження виявлено характерні ознаки банківсько-страхової інтеграції, на основі яких подано визначення “інтеграції банків і страховиків” як процесу розширення та поглиблення взаємозв'язків і взаємозалежностей між страховим і банківським ринками (вітчизняними і зарубіжними), спрямовані на поєднання і взаємне зближення учасників обох ринків через переплетіння та задоволення їх економічних інтересів. Зважаючи на проведене вище дослідження, подальшого вивчення потребують проблеми дезінтеграції на ринку фінансових послуг у контексті взаємодії страховиків і банків у кризових умовах економічного розвитку.

Список літератури:

1. Козюк В. Монетарна політика в глобальних умовах : моногр. / В. Козюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 192 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2009. – 1736 с.
3. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
4. Єрмошенко А. М. Механізм інтеграції страхових компаній з банками у системі взаємодії учасників фінансового ринку / А. М. Єрмошенко // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2012. – № 6. – С. 152-155.
5. Александрова М. М. Страхування : навч. посіб. / М. М. Александрова. – К. : ЦУЛ, 2002. – 208 с.
6. Balassa B. The teory of economic integration / B. Balassa. – Homewood, III : Richard D. Irwin, 1961. – 304 p.
7. Garsia-Herrero A. Global and regional financial integration : progress in emerging markets / A. Garsia-Herrero, P. Woolridge // BIS Quarterly Review. – 2007. – September. – P. 57–70.
8. Johnston J. Valuing the potential transformation of banks into financial conglomerates // J. Johnston // The Financial Review. – 2002. – Vol. 46. – P. 19–34.
9. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : моногр. / О.В. Козьменко, С.М. Козьменко, Т. А. Васильєва та ін. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.
10. Малахова О. Організаційні основи співпраці комерційних банків та страхових компаній / Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2013. – Вип. 18. – С. 92-105.
11. Баглюк Ю.Б. Інтеграція ринку страхових послуг України у світову систему / Ю.Б. Баглюк // Збірник наук. праць Донецького національного університету. Частина 1, 2007. – С. 1469–1473.
12. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків / М. С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 570 с.
13. Онищенко В. О. Роль страхових компаній у забезпеченні сталого розвитку регіонального іпотечного ринку / В. О. Онищенко // Економіка і регіон. – 2011. – № 2 (29). – С. 3-8.
14. Дзедзик І. Б. Причини та проблеми виникнення банкострахування в Україні / І. Б. Дзедзик // Регіональна економіка. – 2013. – № 3. – С. 154-160.
15. Луців Б. Bancassurance – як форма ефективної співпраці банків і страхових компаній / Б. Луців, О. Притула // Світ фінансів. – 2008. – №2 (15). – С. 119-123.
16. Бут Т. В. Развитие интеграции страхового и банковского бизнеса: дис. ...канд. экон. Наук: 08.00.11 / Куб. гос. ун-т / Т.В. Бут. – Ставрополь, 2007. – 183 с.
17. Бобиль В. В. Обґрунтування інструментів управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи / В. В. Бобиль. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...
18. Арутюнян Р. Р. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у діяльності банків та страхових компаній в сучасних умовах / Р. Р. Арутюнян, С. С. Арутюнян, О. В. Интигіна // Вісник соціально-економічних досліджень, 2013. – Вип. 1 (48). – С. 9-15.